הלכה · משנה תורה · הקדמה

משנה תורה, מסירת תורה שבעל פה

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

משנה תורה, מסירת תורה שבעל פה

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/משנה-תורה-מסירת-תורה-שבעל-פה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

אָז לֹא אֵבוֹשׁ, בְּהַבִּיטִי אֶל כָּל מִצְוֹתֶיךָ:

כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי – בְּפֵרוּשָׁן נִתְּנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת־לֻחֹת הָאֶבֶן, וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה" (שמות כד, יב): "תּוֹרָה", זוֹ תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב; וּ"מִצְוָה", זֶה פֵּרוּשָׁהּ. וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת הַתּוֹרָה, עַל פִּי הַמִּצְוָה. וּמִצְוָה זוֹ, הִיא הַנִּקְרֵאת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה.

כָּל הַתּוֹרָה – כְּתָבָהּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ קֹדֶם שֶׁיָּמוּת, בִּכְתָב יָדוֹ. וְנָתַן סֵפֶר לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט; וְסֵפֶר אֶחָד – נְתָנָהוּ בָּאָרוֹן לְעֵד, שֶׁנֶּאֱמַר "לָקֹחַ, אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה, וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ, מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־ה' אֱלֹהֵיכֶם; וְהָיָה־שָׁם בְּךָ, לְעֵד" (דברים לא, כו).

וְהַמִּצְוָה, שְׁהִיא פֵּרוּשׁ הַתּוֹרָה – לֹא כְתָבָהּ; אֶלָּא צִוָּה בָּהּ לַזְּקֵנִים וְלִיהוֹשׁוּעַ וְלִשְׁאָר כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "אֵת כָּל־הַדָּבָר, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם – אֹתוֹ תִּשְׁמְרוּ, לַעֲשׂוֹת . . ." (דברים יג, א). וּמִפְּנֵי זֶה נִקְרֵאת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה.

אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִכְתְּבָה תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, לִמְּדָהּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ כֻּלָּהּ בְּבֵית דִּינוֹ לְשִׁבְעִים זְקֵנִים; וְאֶלְעָזָר וּפִינְחָס וְיהוֹשׁוּעַ, שְׁלָשְׁתָּן קִבְּלוּ מִמֹּשֶׁה. וְלִיהוֹשׁוּעַ שָׁהוּא תַּלְמִידוֹ שֶׁלְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מָסַר תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה וְצִוָּהוּ עָלֶיהָ; וְכֵן יְהוֹשׁוּעַ, כָּל יְמֵי חַיָּיו לִמֵּד עַל פֶּה.

וּזְקֵנִים רַבִּים קִבְּלוּ מִיְּהוֹשׁוּעַ, וְקִבֵּל עֲלֵי מִן הַזְּקֵנִים וּמִפִּינְחָס; וּשְׁמוּאֵל קִבֵּל מֵעֲלֵי וּבֵית דִּינוֹ, וְדָוִיד קִבֵּל מִשְּׁמוּאֵל וּבֵית דִּינוֹ. וַאֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי, מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם הָיָה וְלֵוִי הָיָה, וְשָׁמַע מִמֹּשֶׁה, וְהָיָה קָטָן בִּימֵי מֹשֶׁה; וְהוּא קִבֵּל מִדָּוִיד וּבֵית דִּינוֹ.

אֵלִיָּהוּ קִבֵּל מֵאֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי וּבֵית דִּינוֹ, וֶאֱלִישָׁע קִבֵּל מֵאֵלִיָּהוּ וּבֵית דִּינוֹ, וְיהוֹיָדָע הַכֹּוהֵן קִבֵּל מֵאֱלִישָׁע וּבֵית דִּינוֹ, וּזְכַרְיָהוּ קִבֵּל מִיְּהוֹיָדָע וּבֵית דִּינוֹ, וְהוֹשַׁעְיָה קִבֵּל מִזְּכַרְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְעָמוֹס קִבֵּל מֵהוֹשַׁעְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְיֹשַׁעְיָהוּ קִבֵּל מֵעָמוֹס וּבֵית דִּינוֹ, וּמִיכָה קִבֵּל מִיְּשַׁעְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְיוֹאֵל קִבֵּל מִמִּיכָה וּבֵית דִּינוֹ, וְנַחוּם קִבֵּל מִיּוֹאֵל וּבֵית דִּינוֹ, וַחֲבַקּוּק קִבֵּל מִנַּחוּם וּבֵית דִּינוֹ, וּצְפַנְיָה קִבֵּל מֵחֲבַקּוּק וּבֵית דִּינוֹ, וְיִרְמְיָה קִבֵּל מִצְּפַנְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וּבָרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה קִבֵּל מִיִּרְמְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְעֶזְרָא וּבֵית דִּינוֹ קִבְּלוּ מִבָּרוּךְ וּבֵית דִּינוֹ.

בֵּית דִּינוֹ שֶׁלְּעֶזְרָא, הֵם הַנִּקְרָאִין אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. וְהֵם חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, וְדָנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, וּנְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה, וּמָרְדֳּכַי, וּזְרֻבָּבֶל; וְהָרִבּה חֲכָמִים עִמָּהֶם, תַּשְׁלוּם מֵאָה וְעֶשְׂרִים זְקֵנִים. הָאַחֲרוֹן מֵהֶם הוּא שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, וְהוּא הָיָה מִכְּלַל הַמֵּאָה וְעֶשְׂרִים, וְקִבֵּל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה מִכֻּלָּן; וְהוּא הָיָה כֹּוהֵן גָּדוֹל, אַחַר עֶזְרָא.

אַנְטִיגְנוֹס אִישׁ שׂוֹכוֹ וּבֵית דִּינוֹ קִבְּלוּ מִשִּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק וּבֵית דִּינוֹ, וְיוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מֵאַנְטִיגְנוֹס וּבֵית דִּינוֹ, וְיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתַּאי הָאַרְבֵּלִי וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִיּוֹסֵף וְיוֹסֵף וּבֵית דִּינָם, וְיהוּדָה בֶּן טָבַאי וְשִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִיְּהוֹשֻׁעַ וְנִתַּאי וּבֵית דִּינָם. שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן גֵּרֵי הַצֶּדֶק וּבֵית

דִּינָם קִבְּלוּ מִיְּהוֹדָה וְשִׁמְעוֹן וּבֵית דִּינָם. וְהִלֵּל וְשַׁמַּאי וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִשְּׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן וּבֵית דִּינָם. וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בְּנוֹ שֶׁלְּהִלֵּל קִבְּלוּ מֵהִלֵּל וּבֵית דִּינוֹ.
חֲמִשָּׁה תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְהֵם גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מִמֶּנּוּ; וְאֵלּוּ הֵם – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, וְרַבִּי יְהוֹשׁוּעַ, וְרַבִּי יוֹסֵי הַכּוֹהֵן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עָרָךְ. וְרַבִּי עֲקִיבָה בֶּן יוֹסֵף קִבֵּל מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, וְיוֹסֵף אָבִיו גֵּר צֶדֶק הָיָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי מֵאִיר בֶּן גֵּר הַצֶּדֶק קִבְּלוּ מֵרַבִּי עֲקִיבָה, וְגַם קִבֵּל רַבִּי מֵאִיר וַחֲבֵרָיו מֵרַבִּי יִשְׁמָעֵאל.
חֲבֵרָיו שֶׁלְּרַבִּי מֵאִיר – הֵם רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְרַבִּי נְחֶמְיָה, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר, וְשִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, וְרַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן תְּרַדְיוֹן. וְכֵן קִבְּלוּ חֲבֵרָיו שֶׁלְּרַבִּי עֲקִיבָה מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל; וַחֲבֵרָיו שֶׁלְּרַבִּי עֲקִיבָה – הֵם רַבִּי טַרְפוֹן רִבּוֹ שֶׁלְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי.
רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן קִבֵּל מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן אָבִיו, בְּנוֹ שֶׁלְּהִלֵּל; וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בְּנוֹ קִבֵּל מִמֶּנּוּ, וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ קִבֵּל מִמֶּנּוּ, וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בְּנוֹ קִבֵּל מִמֶּנּוּ. וְרַבִּי יְהוּדָה בְּנוֹ שֶׁלְּרַבָּן שִׁמְעוֹן, זֶה הוּא הַנִּקְרָא רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, וְהוּא קִבֵּל מֵאָבִיו, וּמֵרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ וּמֵרַבִּי שִׁמְעוֹן חֲבֵרוֹ.
רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ חִבֵּר הַמִּשְׁנָה. וּמִימוֹת מֹשֶׁה וְעַד רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, לֹא חִבְּרוּ חִבּוּר שֶׁמְּלַמְּדִין אוֹתוֹ בָּרַבִּים בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה; אֶלָּא בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, רֹאשׁ בֵּית דִּין אוֹ נָבִיא שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, כּוֹתֵב לְעַצְמוֹ זִכָּרוֹן בַּשְּׁמוּעוֹת שֶׁשָּׁמַע מֵרִבּוֹתָיו, וְהוּא מְלַמֵּד עַל פֶּה בָּרַבִּים.
וְכֵן כָּל אֶחָד וְאֶחָד כּוֹתֵב לְעַצְמוֹ כְּפִי כּוֹחוֹ, מִבֹּאוּר הַתּוֹרָה וּמֵהִלְכוֹתֶיהָ כְּמוֹ שֶׁשָּׁמַע, וּמִדְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, בְּדִינִים שֶׁלֹּא לְמָדוּם מִפִּי הַשְּׁמוּעָה אֶלָּא בְּמִדָּה מִשְּׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת וְהִסְכִּימוּ עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. וְכֵן הָיָה הַדָּבָר תָּמִיד, עַד רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ.
וְהוּא קִבֵּץ כָּל הַשְּׁמוּעוֹת וְכָל הַדִּינִין וְכָל הַבֵּאוּרִין וְהַפֵּרוּשִׁין שֶׁשָּׁמְעוּ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וְשִׁלְּמְדוּ בֵּית דִּין שֶׁלְּכָל דּוֹר וָדוֹר, בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ; וְחִבֵּר מֵהַכֹּל סֵפֶר הַמִּשְׁנָה. וְשִׁנְּנוֹ בָּרַבִּים, וְנִגְלָה לְכָל יִשְׂרָאֵל; וּכְתָבוּהוּ כֻּלָּם, וְרִבְּצוּ בְּכָל מָקוֹם, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה מִיִּשְׂרָאֵל.
וְלָמָּה עָשָׂה רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ כָּךְ, וְלֹא הִנִּיחַ הַדָּבָר כְּמוֹת שֶׁהָיָה – לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁהַתַּלְמִידִים מִתְמַעֲטִים וְהוֹלְכִים, וְהַצָּרוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת וּבָאוֹת, וּמַמְלֶכֶת הָרִשְׁעָה פּוֹשָׁטֶת בָּעוֹלָם וּמִתְגַּבֶּרֶת, וְיִשְׂרָאֵל מִתְגַּלְגְּלִים וְהוֹלְכִים לַקְּצָווֹת: חִבֵּר חִבּוּר אֶחָד לִהְיוֹת בְּיַד כֻּלָּם, כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּהוּ בִּמְהֵרָה וְלֹא יִשְׁכַּח; וְיָשַׁב כָּל יָמָיו הוּא וּבֵית דִּינוֹ, וְלִמֵּד הַמִּשְׁנָה בָּרַבִּים.
וְאֵלּוּ הֵם גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁלְּרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְקִבְּלוּ מִמֶּנּוּ – שִׁמְעוֹן וְנַמְלִיאֵל בָּנָיו, וְרַבִּי אַפֵּס, וְרַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן חָמָא, וְרַבִּי חִיָּא, וְרַב, וְרַבִּי יַנַּאי, וּבַר קַפָּרָא, וּשְׁמוּאֵל,

וְרִבִּי יוֹחָנָן, וְרִבִּי הוֹשַׁעְיָה. אֵלּוּ הֶם הַגְּדוֹלִים שֶׁקִּבְּלוּ מִמֶּנּוּ, וְעִמָּהֶם אֲלָפִים וּרְבָבוֹת מִשְּׁאָר הַחֲכָמִים.

אַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ הָאֲחַד עָשָׂר קִבְּלוּ מֵרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְעָמְדוּ בְּמִדְרָשׁוֹ, רִבִּי יוֹחָנָן קָטָן הָיָה וְאַחַר כָּךְ הָיָה תַּלְמִיד לְרִבִּי יַנַּאי וְקִבֵּל מִמֶּנּוּ תּוֹרָה. וְכֵן רָב קִבֵּל מֵרִבִּי יַנַּאי; וּשְׁמוּאֵל קִבֵּל מֵרִבִּי חֲנַנְיָה בֶּן חָמָא.

רָב חִבֵּר סִפְרָא וְסִפְרֵי לְבָאַר וּלְהוֹדִיעַ עִיקְרֵי הַמִּשְׁנָה, וְרִבִּי חִיָּא חִבֵּר הַתּוֹסֶפְתָּא לְבָאַר עִנְיְנֵי הַמִּשְׁנָה. וְכֵן רִבִּי הוֹשַׁעְיָה וּבֵר קַפָּרָא חִבְּרוּ בַּרַיְתוֹת לְבָאַר דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה, וְרִבִּי יוֹחָנָן חִבֵּר הַתַּלְמוּד הַיְרוּשְׁלְמִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַחַר חָרְבַּן הַבַּיִת בְּקֵרוּב מִשְׁלוֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה.

וּמִגְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַב וּשְׁמוּאֵל – רָב הוּנָא, וְרַב יְהוּדָה, וְרַב נָחְמָן, וְרַב כַּהֲנָא; וּמִגְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרִבִּי יוֹחָנָן – רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, וְרִבִּי אַמֵּי, וְרִבִּי אַסִּי, וְרַב דִּימִי, וְרַאבִּוּן.

וּמִכְּלַל הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַב הוּנָא וּמֵרַב יְהוּדָה, רַבָּה וְרַב יוֹסֵף. וּמִכְּלַל הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַבָּה וְרַב יוֹסֵף, אַבַּיֵי וְרָבָא; וּשְׁנֵיהֶם קִבְּלוּ גַּם מֵרַב נָחְמָן. וּמִכְּלַל הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרָבָא, רַב אַשֵׁי וְרַבִּינָא; וּמָר בַּר רַב אַשֵׁי קִבֵּל מֵאֲבִיו וּמֵרַבִּינָא.

נִמְצָא מֵרַב אַשֵׁי עַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ – אַרְבָּעִים אִישׁ, וְאֵלּוּ הֵן: (א) רַב אַשֵׁי, (ב) מֵרַבָּא, (ג) מֵרַבָּה, (ד) מֵרַב הוּנָא, (ה) מֵרִבִּי יוֹחָנָן וְרַב וּשְׁמוּאֵל, (ו) מֵרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, (ז) מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן אֲבִיו, (ח) מֵרַבָּן גַּמְלִיאֵל אָבִיו, (ט) מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן אָבִיו, (י) מֵרַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן אָבִיו, (יא) מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן אָבִיו, (יב) מֵהִלֵּל אָבִיו וְשַׁמַּאי, (יג) מִשְּׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן, (יד) מִיְּהוּדָה וְשִׁמְעוֹן, (טו) מִיְּהוֹשׁוּעַ וְנִתַּאי, (טז) מִיּוֹסֵף וְיוֹסֵף, (יז) מֵאַנְטִיגְנוֹס, (יח) מִשִּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, (יט) מֵעֶזְרָא, (כ) מִבְּרוּךְ, (כא) מִיִּרְמְיָה, (כב) מִצְּפַנְיָה, (כג) מֵחֲבַקּוּק, (כד) מִנַּחוּם, (כה) מִיּוֹאֵל, (כו) מִמִּיכָה, (כז) מִיְּשַׁעְיָה, (כח) מֵעָמוֹס, (כט) מֵהוֹשֵׁעַ, (ל) מִזְּכַרְיָה, (לא) מִיְּהוֹיָדָע, (לב) מֵאֱלִישָׁע, (לג) מֵאֵלִיָּהוּ, (לד) מֵאֲחִיָּה, (לה) מִדָּוִיד, (לו) מִשְּׁמוּאֵל, (לז) מֵעֲלִי, (לח) מִפִּינְחָס, (לט) מִיְּהוֹשׁוּעַ, (מ) מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ רִבּוֹ שֶׁלְּכָל הַנְּבִיאִים, מֵעִם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

כָּל אֵלּוּ הַחֲכָמִים הַנִּזְכָּרִים, הֵם גְּדוֹלֵי הַדּוֹרוֹת – מֵהֶם רָאשֵׁי יְשִׁיבוֹת, וּמֵהֶם רָאשֵׁי גָּלְיוֹת, וּמֵהֶם מְסַנְהֲדֵרֵי גְּדוֹלָה. וְעִמָּהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, אֲלָפִים וּרְבָבוֹת שֶׁשָּׁמְעוּ מֵהֶם וְעִמָּהֶם.

רַבִּינָא וְרַב אַשֵׁי, הֵם סוֹף חֲכְמֵי הַתַּלְמוּד; וְרַב אַשֵׁי הוּא שֶׁחִבֵּר הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר, אַחַר שֶׁחִבֵּר רִבִּי יוֹחָנָן הַתַּלְמוּד הַיְרוּשְׁלְמִי בִּכְמוֹ מֵאָה שָׁנָה.

וְעִנְיַן שְׁנֵי הַתַּלְמוּדִין – הוּא פֵּרוּשׁ דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה וּבֵאוּר עֲמוּקוֹתֶיהָ, וּדְבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין מִימוֹת רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְעַד חִבּוּר הַתַּלְמוּד. וּמִשְּׁנֵי הַתַּלְמוּדִין, וּמִן

הַתּוֹסָפְתָּא, וּמִסִּפְרָא וּמִסִּפְרֵי, וּמִן הַתּוֹסָפְתּוֹת – מִכֻּלָּם יִתְבָּאֵר הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר, וְהַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר, וְהַחַיָּב וְהַפָּטוּר, וְהַכָּשֵׁר וְהַפָּסוּל, כְּמוֹ שֶׁהִעְתִּיקוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ מִפִּי מֹשֶׁה מִסִּינַי.

גַּם יִתְבָּאֵר מֵהֶם דְּבָרִים שֶׁגָּזְרוּ חֲכָמִים וּנְבִיאִים שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר, לַעֲשׂוֹת סְיָג לַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁשָּׁמְעוּ מִמֹּשֶׁה בְּפֵרוּשׁ "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי" (ויקרא יח, ל), שֶׁאָמַר עֲשׂוּ מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמַרְתִּי.

וְכֵן יִתְבָּאֵר מֵהֶם הַמִּנְהָגוֹת וְהַתַּקָּנוֹת שֶׁהִתְקִינוּ אוֹ שֶׁנָּהֲגוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, כְּמוֹ שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין שֶׁלְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, לְפִי שֶׁאָסוּר לְסוּר מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תָסוּר, מִכָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ – יָמִין וּשְׂמֹאל" (ראה דברים יז, יא).

וְכֵן מִשְׁפָּטִים וְדִינִין פְּלִאִיִּים שֶׁלֹּא קִבְּלוּ אוֹתָן מִמֹּשֶׁה, וְדָנוּ בָּהֶן בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁלְּאוֹתוֹ הַדּוֹר בַּמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן, וּפָסְקוּ אוֹתָן הַזְּקֵנִים, וְנֶמְרוּ שֶׁהַדִּין כָּךְ הוּא. הַכֹּל חִבֵּר רַב אַשֵׁי בַּתַּלְמוּד, מֵימוֹת מֹשֶׁה וְעַד יָמָיו.

וְחִבְּרוּ חֲכָמֵי מִשְׁנָה חִבּוּרִין אֲחֵרִים, לְפָרֵשׁ דִּבְרֵי הַתּוֹרָה: רִבִּי הוֹשַׁעְיָה תַּלְמִידוֹ שֶׁלְּרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, חִבֵּר בְּאוּר סֵפֶר בְּרֵאשִׁית. וְרִבִּי יִשְׁמָעֵאל פֵּרֵשׁ מֵאֵלֶּה שְׁמוֹת עַד סוֹף הַתּוֹרָה, וְהוּא הַנִּקְרָא מְכִלְתָּא; וְכֵן רִבִּי עֲקִיבָה חִבֵּר מְכִלְתָּא. וַחֲכָמִים אֲחֵרִים אַחֲרֵיהֶם חִבְּרוּ מִדְרָשׁוֹת. וְהַכֹּל חֻבַּר קֹדֶם הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי.

נִמְצָא רַבִּינָא וְרַב אַשֵׁי וְחַבְרֵיהֶם, סוֹף גְּדוֹלֵי חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל הַמַּעְתִּיקִים תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְשָׁגָזְרוּ גְּזֵרוֹת וְהִתְקִינוּ תַּקָּנוֹת וְהִנְהִיגוּ מִנְהָגוֹת וּפָשְׁטוּ גְּזֵרוֹתָם וְתַקָּנוֹתָם וּמִנְהָגוֹתָם בְּכָל יִשְׂרָאֵל, בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם.

וְאַחַר בֵּית דִּינוֹ שֶׁלְּרַב אַשֵׁי, שֶׁחִבֵּר הַתַּלְמוּד בִּימֵי בָּנוֹ וּנְמָרוֹ, נִתְפַּזְּרוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל הָאֲרָצוֹת פִּזּוּר יָתֵר, וְהִגִּיעוּ לַקְּצָווֹת וְלָאִיִּים הָרְחוֹקִים; וְרַבְתָה קְטָטָה בָּעוֹלָם, וְנִשְׁתַּבְּשׁוּ הַדְּרָכִים בְּגָיְסוֹת. וְנִתְמַעֵט תַּלְמוּד תּוֹרָה, וְלֹא נִתְכַּנְּסוּ יִשְׂרָאֵל לִלְמֹד בִּישִׁיבוֹתֵיהֶם אֲלָפִים וּרְבָבוֹת כְּמוֹ שֶׁהָיוּ מִקֹּדֶם.

אֶלָּא מִתְקַבְּצִים יְחִידִים הַשְּׁרִידִים אֲשֶׁר ה' קוֹרֵא בְּכָל עִיר וְעִיר וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, וּמְבִינִים בְּחִבּוּרֵי הַחֲכָמִים כֻּלָּם, וְיוֹדְעִים מֵהֶם דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט הֵיאַךְ הוּא. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁעָמַד אַחַר הַתַּלְמוּד בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וְגָזַר אוֹ הִתְקִין אוֹ הִנְהִיג לִבְנֵי מְדִינָתוֹ, אוֹ לִבְנֵי מְדִינוֹת – לֹא פָּשְׁטוּ מַעֲשָׂיו בְּכָל יִשְׂרָאֵל: מִפְּנֵי רֹחַק מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם, וְשִׁבּוּשׁ הַדְּרָכִים; וֶהֱיוֹת בֵּית דִּין שֶׁלְּאוֹתָהּ הַמְּדִינָה יְחִידִים, וּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁלִּשְׁבְעִים בָּטֵל מִכַּמָּה שָׁנִים קֹדֶם חִבּוּר הַתַּלְמוּד.

לְפִיכָךְ אֵין כּוֹפִין אַנְשֵׁי מְדִינָה זוֹ לִנְהֹג בְּמִנְהַג מְדִינָה אַחֶרֶת, וְאֵין אוֹמְרִין לְבֵית דִּין זֶה לְגָזֹר גְּזֵרָה שֶׁגְּזָרָה בֵּית דִּין אַחֵר בִּמְדִינָתוֹ. וְכֵן אִם לִמַּד אֶחָד מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁדַּרְכּוֹ הַמִּשְׁפָּט כָּךְ הוּא, וְנִתְבָּאַר לְבֵית דִּין אַחֵר שֶׁעָמַד אַחֲרָיו שְׁאֵין זֶה דַּרְכּוֹ הַמִּשְׁפָּט הַכָּתוּב בַּתַּלְמוּד – אֵין שׁוֹמְעִין לָרִאשׁוֹן, אֶלָּא לְמִי שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה לִדְבָרָיו, בֵּין רִאשׁוֹן, בֵּין אַחֲרוֹן.

וּדְבָרִים הַלָּלוּ, בְּדִינִים וּגְזֵרוֹת וְתַקָּנוֹת וּמִנְהָגוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ אַחַר חִבּוּר הַתַּלְמוּד. אֲבָל כָּל הַדְּבָרִים שֶׁבַּתַּלְמוּד הַבַּבְלִי, חַיְבִין כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל לְלֶכֶת בָּהֶם; וְכוֹפִין כָּל עִיר וְעִיר וְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה לִנְהֹג בְּכָל הַמִּנְהָגוֹת שֶׁנָּהֲגוּ חֲכָמִים שֶׁבַּתַּלְמוּד, וְלִגְזֹר גְּזֵרוֹתָם וְלִלֶּכֶת בְּתַקָּנוֹתָם.

הוֹאִיל וְכָל אוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁבַּתַּלְמוּד הִסְכִּימוּ עֲלֵיהֶם כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאוֹתָן הַחֲכָמִים שֶׁהִתְקִינוּ אוֹ שֶׁגָּזְרוּ אוֹ שֶׁהִנְהִיגוּ אוֹ שֶׁדָּנוּ דִּין וְלִמְּדוּ שֶׁהַמִּשְׁפָּט כָּךְ הוּא הֵם כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אוֹ רֻבָּן, וְהֵם שֶׁשָּׁמְעוּ הַקַּבָּלָה בְּעִיקְרֵי הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ.

כָּל הַחֲכָמִים שֶׁעָמְדוּ אַחַר חִבּוּר הַתַּלְמוּד וּבָנוּ בּוֹ, וְיָצָא לָהֶם שֵׁם בְּחָכְמָתָם – הֵם הַנִּקְרָאִים גְּאוֹנִים. וְכָל אֵלּוּ הַגְּאוֹנִים שֶׁעָמְדוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְאֶרֶץ שִׁנְעָר וּבִסְפָרַד וּבְצָרְפַת לִמְּדוּ דֶּרֶךְ הַתַּלְמוּד וְהוֹצִיאוּ לָאוֹר תַּעֲלוּמוֹתָיו וּבֵאֲרוּ עִנְיָנָיו, לְפִי שֶׁדַּרְכּוֹ עָמוּקָה דְּרֵכוֹ עַד לִמְאוֹד. וְעוֹד שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי מְעֹרָב עִם לְשׁוֹנוֹת אֲחֵרוֹת, לְפִי שֶׁאוֹתָהּ הַלָּשׁוֹן הָיְתָה בְּרוּרָה לַכֹּל בְּשִׁנְעָר בָּעֵת שֶׁחִבַּר הַתַּלְמוּד; אֲבָל בִּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת וְכֵן בְּשִׁנְעָר בִּימֵי הַגְּאוֹנִים, אֵין אָדָם מַכִּיר אוֹתָהּ לְשׁוֹן עַד שֶׁמְּלַמְּדִים אוֹתוֹ.

וּשְׁאֵלוֹת רַבּוֹת שׁוֹאֲלִין אַנְשֵׁי כָּל עִיר וְעִיר לְכָל גָּאוֹן שֶׁיִּהְיֶה בִּימֵיהֶם לְפָרֵשׁ לָהֶם דְּבָרִים קָשִׁים שֶׁבַּתַּלְמוּד, וְהֵם מְשִׁיבִים לָהֶם כְּפִי חָכְמָתָם; וְאוֹתָן הַשְּׁאֵלִין מְקַבְּצִין הַתְּשׁוּבוֹת, וְעוֹשִׂין מֵהֶן סְפָרִים לְהָבִין מֵהֶם.

גַּם חִבְּרוּ הַגְּאוֹנִים שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר, חִבּוּרִין לְבָאֵר הַתַּלְמוּד: מֵהֶם מִי שֶׁפֵּרֵשׁ הֲלָכוֹת יְחִידוֹת, וּמֵהֶם מִי שֶׁפֵּרֵשׁ פְּרָקִים יְחִידִים שֶׁנִּתְקַשּׁוּ בְּיָמָיו, וּמֵהֶם מִי שֶׁפֵּרֵשׁ מַסֶּכְתּוֹת וּסְדָרִים.

וְעוֹד חִבְּרוּ הֲלָכוֹת פְּסוּקוֹת, בְּעִנְיַן הָאִסּוּר וְהַמֻּתָּר וְהַחַיָּב וְהַפָּטוּר, בְּדְבָרִים שֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה לָהֶם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ קְרוֹבִין לְמַדַּע מִי שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לֵירֵד לְעָמְקוֹ שֶׁלַּתַּלְמוּד. וְזוֹ הִיא מְלֶאכֶת ה' שֶׁעָשׂוּ בָּהּ כָּל גְּאוֹנֵי יִשְׂרָאֵל, מִיּוֹם שֶׁחִבַּר הַתַּלְמוּד וְעַד זְמַן זֶה, שֶׁהוּא שָׁנָה שְׁמִינִית אַחַר מֵאָה וְאֶלֶף לְחָרְבָּן.

וּבַזְּמַן הַזֶּה תָּכְפוּ צָרוֹת יְתֵרוֹת, וְדָחֲקָה שָׁעָה אֶת הַכֹּל, וְאָבְדָה חָכְמַת חֲכָמֵינוּ, וּבִינַת נְבוֹנֵינוּ נִסְתַּתָּרָה; לְפִיכָךְ אוֹתָן הַפֵּרוּשִׁין וְהַתְּשׁוּבוֹת וְהַהֲלָכוֹת שֶׁחִבְּרוּ הַגְּאוֹנִים, וְרָאוּ שֶׁהֵם דְּבָרִים מְבֹאָרִים, נִתְקַשּׁוּ בְּיָמֵינוּ, וְאֵין מֵבִין עִנְיָנֵיהֶם כְּרָאוּי אֶלָּא מְעַט בְּמִסְפָּר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, הַתַּלְמוּד עַצְמוֹ: הַבַּבְלִי, וְהַיְרוּשְׁלְמִי, וְסִפְרָא, וְסִפְרֵי, וְהַתּוֹסֶפְתּוֹת – שֶׁהֵן צְרִיכִין

דַּעַת רְחָבָה וְנֶפֶשׁ חָכְמָה וּזְמַן אָרוּךְ, וְאַחַר כָּךְ יִוָּדַע מֵהֶן הַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹחָה בַּדְּבָרִים הָאֲסוּרִין וְהַמֻּתָּרִין וּשְׁאָר דִּינֵי תּוֹרָה הֵיאַךְ הִיא.

וּמִפְּנֵי זֶה נָעַרְתִּי חָצְנִי, אֲנִי מֹשֶׁה בֵּירִבִּי מַיְמוֹן הַסְּפָרַדִּי, וְנִשְׁעַנְתִּי עַל הַצּוּר בָּרוּךְ הוּא, וּבִינוֹתִי בְּכָל אֵלּוּ הַסְּפָרִים; וְרָאִיתִי לְחַבֵּר דְּבָרִים הַמִּתְבָּרְרִים מִכָּל אֵלּוּ הַחִבּוּרִין, בְּעִנְיָן הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר וְהַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר עִם שְׁאָר דִּינֵי תּוֹרָה: כֻּלָּן בְּלָשׁוֹן בָּרוּרָה וְדֶרֶךְ קְצָרָה, עַד שֶׁתְּהֶא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה כֻּלָּהּ סִדּוּרָה בְּפִי הַכֹּל – בְּלֹא קֻשְׁיָה וְלֹא פֵּרוּק, וְלֹא זֶה אוֹמֵר בְּכֹה וְזֶה אוֹמֵר בְּכֹה, אֶלָּא דְּבָרִים בְּרוּרִים קְרוֹבִים נְכוֹנִים, עַל פִּי הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יִתְבָּאֵר מִכָּל אֵלּוּ הַחִבּוּרִין וְהַפֵּרוּשִׁין הַנִּמְצָאִים מִיְּמוֹת רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְעַד עַכְשָׁו.

עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַדִּינִין גְּלוּיִין לַקָּטָן וְלַגָּדוֹל בְּדִין כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, וּבְדִין כָּל הַדְּבָרִים שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים וּנְבִיאִים: כְּלָלוֹ שֶׁלַּדָּבָר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם צָרִיךְ לְחִבּוּר אַחֵר בָּעוֹלָם בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל; אֶלָּא יִהְיֶה חִבּוּר זֶה מְקֻבָּץ לְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה כֻּלָּהּ, עִם הַתַּקָּנוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת וְהַגְּזֵרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ מִיְּמוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְעַד חִבּוּר הַתַּלְמוּד, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ לָנוּ הַגְּאוֹנִים בְּכָל חִבּוּרֵיהֶן, שֶׁחִבְּרוּ אַחַר הַתַּלְמוּד. לְפִיכָךְ קָרָאתִי שֵׁם חִבּוּר זֶה מִשְׁנֵה תּוֹרָה – לְפִי שֶׁאָדָם קוֹרֵא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵא בָּזֶה, וְיוֹדֵעַ מִמֶּנּוּ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה כֻּלָּהּ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִקְרוֹת סֵפֶר אַחֵר בֵּינֵיהֶם.

וְרָאִיתִי לְחַלֵּק חִבּוּר זֶה הֲלָכוֹת הֲלָכוֹת בְּכָל עִנְיָן וְעִנְיָן, וַאֲחַלֵּק הַהֲלָכוֹת לִפְרָקִים שֶׁבְּאוֹתוֹ עִנְיָן; וְכָל פֶּרֶק וּפֶרֶק אֲחַלֵּק אוֹתוֹ לַהֲלָכוֹת קְטַנּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ סִדּוּרִין עַל פֶּה.

אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת שֶׁבְּכָל עִנְיָן וְעִנְיָן – יֵשׁ מֵהֶן הֲלָכוֹת שֶׁהֵן מִשְׁפְּטֵי מִצְוָה אַחַת בִּלְבָד, וְהִיא הַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ דִּבְרֵי קַבָּלָה הַרְבֵּה וְהִיא עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ; וְיֵשׁ מֵהֶן הֲלָכוֹת שֶׁהֵן כּוֹלְלִין מִשְׁפְּטֵי מִצְוֹת הַרְבֵּה, אִם יִהְיוּ אוֹתָן הַמִּצְוֹת כֻּלָּן בְּעִנְיָן אֶחָד: מִפְּנֵי שֶׁחִלּוּק חִבּוּר זֶה הוּא לְפִי הָעִנְיָנִים לֹא לְפִי מִנְיַן הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לַקּוֹרֵא בּוֹ.

וּמִנְיַן מִצְוֹת שֶׁלַּתּוֹרָה הַנּוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת, שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת: מֵהֶן מִצְוֹת עֲשֵׂה מָאתַיִם שְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים, סִימָן לָהֶן מִנְיַן אֵבָרָיו שֶׁלָּאָדָם; וּמֵהֶן מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה שְׁלוֹשׁ מֵאוֹת חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים, סִימָן לָהֶן מִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה.